ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора,

Бойко Яни Вікторівни

на дисертацію Скрильника Сергія Вікторовича

«Лінгвокогнітивне моделювання

англійсько-українського усного синхронного перекладу»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за

спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертації Сергія Вікторовича Скрильника зумовлена потребою пояснити механізми забезпечення якості синхронного перекладу в умовах обмеженого часу та значного когнітивного навантаження. Оцінювання відповідності вихідного й перекладеного висловлювань потребує доповнення аналізом того, як перекладач розподіляє увагу, узгоджує сприймання та продукування мовлення, приймає рішення й відновлює перебіг перекладу після перевантаження. Для англійсько-української мовної пари особливо важливим є розроблення спільної одиниці аналізу та системи вимірюваних показників, які дозволяють співвіднести результат перекладу з динамікою його досягнення.

Розв'язання цієї проблеми потребує поєднання здобутків перекладознавства, психолінгвістики, когнітивної психології, прагматики й дискурсології. Міждисциплінарний підхід дозволяє з'ясувати, як когнітивні обмеження, мовні засоби та комунікативні умови впливають на вибір перекладацької стратегії. У цьому контексті актуальним є розроблення автором цілісної моделі, яка пов'язує зазначені чинники зі спостережуваними характеристиками автентичного синхронного перекладу.

Суспільна та практична значущість дослідження зумовлена аналізом публічних виступів 2014–2025 років дипломатичного, воєнного й гуманітарного спрямування. У міжнародній комунікації щодо України

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1017 «4/2»
«19» 10 2026 р.

особливої ваги набувають точність передавання фактів, збереження позиції мовця, модальності та прагматичної сили висловлювання, адже змістові зміщення можуть позначатися на розумінні подій і рішень. Вивчення перекладацьких дій на цьому матеріалі створює емпіричне підґрунтя для оцінювання якості синхронного перекладу й підготовки перекладачів до роботи в умовах підвищеної комунікативної відповідальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами і темами

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Актуальні проблеми усного, письмового галузевого та художнього перекладу та методики їх викладання» (16КФ044-07). Зміст роботи відповідає перекладознавчому спрямуванню цієї теми та поглиблює дослідження усного перекладу в умовах інституційної комунікації. Тему затверджено Вченою радою Навчально-наукового інституту філології.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Обґрунтованість наукових положень забезпечується співвіднесенням теоретичної концепції з аналізом автентичних перекладацьких епізодів, використанням кількісних і якісних процедур і зіставленням результатів за жанрами й напрямами перекладу. Опис добору матеріалу, його транскрибування, розмітки та статистичної обробки дозволяє простежити перехід від перекладацького рішення до авторського узагальнення.

Емпіричну основу дисертації становлять матеріали 216 публічних виступів 2014–2025 років, з яких автор сформував дослідницький масив із 2021 перекладацького епізоду загальною тривалістю 352 хвилини. До нього ввійшли 1356 епізодів перекладу з англійської українською та 665 – з української англійською. Матеріал охоплює п'ять жанрових кластерів – дипломатичний, парламентський, воєнний, гуманітарний та економічний – і походить, зокрема, з відкритих записів міжнародних інституцій.

Двонапрямність і жанрове розмаїття матеріалу створюють основу для зіставлення перекладацьких рішень у різних комунікативних умовах.

Одиницею аналізу обрано перекладацький епізод, внутрішню динаміку якого описано за схемою «тригер – втручання – відновлення». Такий підхід дозволяє простежити виникнення локального ускладнення, реакцію перекладача та подальший перебіг перекладу. Для дослідження цих процесів автор поєднує концептуальний аналіз і лінгвокогнітивне моделювання з якісним аналізом епізодів, кількісним зіставленням показників, кореляційним і регресійним аналізом.

Позитивної оцінки заслуговує перевірка внутрішньої узгодженості показників і відтворюваності авторської розмітки. У дисертації представлено результати перевірки внутрішньої узгодженості показників, відтворюваності повторної авторської розмітки та регресійного аналізу інтегрального показника якості перекладу. Ці результати автор розглядає разом із перекладознавчим аналізом конкретних епізодів. Саме таке поєднання дозволяє оцінювати змістові зв'язки між показниками в межах дослідженого масиву, не зводячи пояснення перекладацького процесу до числових характеристик.

Продуктивність поєднання якісного й кількісного підходів ілюструє аналіз фрагмента виступу Урсули фон дер Ляєн на Конференції з відновлення України (с. 196–197). У перекладі збережено три фінансові показники – 84 %, один мільярд і понад три мільярди євро, проте способи передавання супровідної інформації відрізняються: відповідник «транш у розмірі одного мільярда євро» експлікує англійське “EUR 1 billion payment”, тоді як згадку про Ukraine Facility опущено. Цей приклад привертає увагу одночасним застосуванням експлікації та компресії за високої інформаційної щільності повідомлення. Його аналіз пов'язує когнітивну економію з розподілом перекладацьких ресурсів між компонентами повідомлення.

Наукова новизна одержаних результатів

Центральним науковим результатом дисертації є розроблення моделі багатовимірної інтерпретації усного синхронного перекладу (МБІУП), яка об'єднує когнітивний, дискурсивно-функціональний, культурно-соціолінгвістичний, технологічний і безпеково-комунікативний виміри. Наукову цінність моделі вбачаю в можливості системно пояснити взаємодію чинників, що одночасно впливають на перекладацьке рішення, та співвіднести їх зі спостережуваними характеристиками перекладацького процесу. Для українського перекладознавства особливо значущим є застосування цього підходу до автентичного синхронного перекладу в обох напрямах англійсько-української мовної пари. Це дозволяє емпірично дослідити, як перекладач забезпечує комунікативну адекватність повідомлення й керованість діяльності за часових і когнітивних обмежень.

Концептуальної чіткості авторському підходу надає розмежування чотирьох рівнів опису та п'яти функціональних модулів МБІУП, представлене в підрозділі 2.2.4 (с. 143). Мовно-смисловий, перекладознавчий, когнітивний і практичний рівні визначають перспективи пояснення процесу, тоді як функціональні модулі конкретизують взаємопов'язані виміри його перебігу. Така організація моделі конкретизує міждисциплінарну інтеграцію: відтворення смислу, прагматична адаптація, розподіл когнітивних ресурсів, культурна зумовленість рішень і технологічні умови поєднані у спільній аналітичній системі.

Вагомим методологічним здобутком є обґрунтування перекладацького епізоду як центральної одиниці аналізу. Схема «тригер – втручання – відновлення» розкриває зв'язок між локальним ускладненням, реакцією перекладача та подальшим перебігом перекладу. Типологія траєкторій відновлення розширює можливості процесного оцінювання якості, враховуючи здатність перекладача відновлювати керованість діяльності після перевантаження. Цінним є аналіз динаміки перекладацької саморегуляції.

Самостійне теоретичне значення має розроблення та систематизація понятєво-категорійного апарату МБІУП, представленого в підрозділі 2.2.3 (с. 129) і деталізованого в термінологічному додатку. Автор надає операціонального змісту поняттям, які дозволяють послідовно описувати досліджувані процеси: «регулятивне втручання» поєднує когнітивний і прагматичний аспекти перекладацького рішення; «якість відновлення» характеризує повернення до нормативного діапазону показників після локальної дестабілізації (с. 505–506); «траєкторія відновлення» відображає часовий профіль цього процесу (с. 506); «регулятивна зрілість перекладача» узагальнює характеристики когнітивної саморегуляції (с. 507). Внесок дисертанта полягає у формуванні взаємопов'язаної системи понять, узгоджених з ознаками матеріалу та процедурами їх вимірювання.

Особливо показовим є поняття «безпеково зумовлений відбір» (с. 507), яке враховує інституційні наслідки перекладацького рішення. Воно охоплює як модифікацію формулювання в безпеково чутливому сегменті, так і свідоме збереження його юридичної гостроти. Така категорія розширює можливості аналізу дипломатичного, воєнного й гуманітарного дискурсу, у якому збереження агентивності, модальності та ступеня категоричності висловлювання має особливу комунікативну вагу. Включення цього виміру до моделі засвідчує увагу автора до специфіки сучасної перекладацької практики за участю української мови.

Важливим результатом є система дев'яти аналітичних індексів, що конкретизують виміри моделі та виконують різні оцінювальні й діагностичні функції. Чотири з них – коефіцієнт когнітивної економії, індекс дискурсивної адаптації, коефіцієнт культурної еквівалентності та індекс безпеково зумовленого відбору – інтегровано в показник якості Q (с. 129). Така побудова інструментарію надає змогу співвіднести окремі характеристики перекладацького процесу з узагальненою оцінкою його результативності та перевіряти теоретичні положення на емпіричному матеріалі.

Наукову цінність мають також результати двоспрямованого зіставлення й аналізу п'яти жанрових кластерів. Виявлена на дослідженому матеріалі експлікаційна домінанта в перекладі українською та компресійна домінанта в перекладі англійською поглиблюють розуміння залежності перекладацьких рішень від напряму перекладу й комунікативних умов. Систематизація шести прагматичних стратегій і 41-го механізму їх реалізації конкретизує способи регулятивного втручання та пов'язує загальні положення моделі з мовним оформленням перекладу. Ці результати слугують основою зіставних досліджень і навчальних завдань на матеріалі автентичних виступів.

Методологічну змістовність роботи виразно ілюструє аналіз звернення Володимира Зеленського до Палати громад Великої Британії з алюзією на промову Вінстона Черчилля (с. 218–219). У перекладі збережено повторювану ритміко-синтаксичну конструкцію "We will fight…", водночас скорочено перелік місць боротьби й опущено завершальний компонент «на пагорбах». Розгляд цього епізоду показує значущість співвіднесення індексу культурної еквівалентності з якісною інтерпретацією інтертекстуального зв'язку, композиції та риторичного впливу висловлювання. Позитивно оцінюю поєднання кількісного опису з перекладознавчим поясненням рішення, яке враховує смислові особливості матеріалу.

Оцінка змісту й завершеності дисертації

Дисертація має логічну структуру, яка відображає послідовність розв'язання дослідницьких завдань: від осмислення теоретичних засад синхронного перекладу й побудови авторської моделі до її емпіричної перевірки та визначення прикладних можливостей. Робота складається зі вступу, п'яти розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел і дев'яти додатків. Загальний обсяг становить 625 сторінок, із яких основний текст охоплює 401 сторінку. Дисертація містить 27 таблиць і 6 рисунків; список використаних джерел налічує 399 позицій.

У *першому розділі* систематизовано теоретико-методологічні підходи до дослідження усного синхронного перекладу й обґрунтовано

інтердисциплінарну когнітивну інтеграцію. Позитивної оцінки заслуговує спрямованість огляду на формування концептуальних засад дослідження: розглянуті наукові підходи співвіднесено з проблемами розподілу когнітивних ресурсів, регуляції перекладацьких дій і забезпечення якості перекладу. Це створює підґрунтя для авторського моделювання.

У *другому розділі* розкрито теоретичні засади, структуру й аналітичний інструментарій моделі багатовимірної інтерпретації усного синхронного перекладу. Послідовно визначено понятєво-категорійний апарат, взаємодію п'яти функціональних модулів і процедури використання показників. На увагу заслуговує розмежування рівнів опису та функціональних модулів моделі в підрозділі 2.2.4 (с. 143), яке забезпечує узгодженість її концептуальної побудови й подальшого емпіричного застосування.

Третій розділ присвячено емпіричній перевірці моделі: досліджено профілі індикаторів і траєкторії відновлення, здійснено кореляційний та регресійний аналіз, зіставлено два напрями перекладу. Важливою перевагою є доповнення кількісних узагальнень розглядом конкретних випадків і серій епізодів, що дозволяє простежити перекладацькі рішення в динаміці. Показовим є аналіз завершального сегмента варшавської промови Джозефа Байдена, зокрема висловлювання "For God's sake, this man cannot remain in power" (с. 226–227). Цей епізод демонструє, як відносно проста синтаксична форма поєднується з високою емоційною та інституційною напруженістю повідомлення. Поряд зі збереженням категоричності фінальної фрази в перекладі зафіксовано локальні мовні відхилення, зокрема форму «прагнучий» і порушення займенникового узгодження. Співвіднесення цих особливостей зі збереженням змісту, градації та прагматичної сили висловлювання забезпечує диференційовану оцінку перекладу.

У *четвертому розділі* систематизовано стратегії пом'якшення, емпатії, інтенсифікації, компресії, експлікації та культурної медіації, розкрито механізми й умови їх реалізації. Спільна аналітична схема забезпечує зіставність стратегій, а використання контрприкладів дозволяє уточнити межі

їх застосування. Зокрема, у перекладі заяви Терези Мей щодо подій у Солсбері оцінну пару “indiscriminate and reckless” відтворено без пом’якшення, тоді як конструкцію “was responsible for an attempted murder” передано як «вчинила замах на вбивство» (с. 304–306). Аналіз посилення агентивності та збереження категоричності показує залежність перекладацької стратегії від конкретної прагматичної ситуації. Такий підхід надає запропонованій типології пояснювальної гнучкості та переконливо пов’язує її з автентичним матеріалом.

У *п’ятому розділі* розглянуто жанрові діапазони показників, профілі регулятивної зрілості та прикладні можливості моделі. Цінним є перехід від установлених закономірностей до рекомендацій щодо діагностики й розвитку перекладацьких умінь. Підготовку синхронних перекладачів представлено як сферу застосування результатів дослідження, що забезпечує змістовний зв’язок між його теоретичними положеннями, емпіричними спостереженнями та практичними пропозиціями.

Загальні висновки узагальнюють результати відповідно до поставлених завдань і відображають основні здобутки дослідження.

Дев’ять додатків розширюють його доказову та інструментальну базу: містять джерела матеріалу, термінологічний словник, типологію стратегій, діагностичний інструмент, ілюстративний корпус, матеріали жанрової диференціації й аналізу серій епізодів, тренінгові цикли та відомості про публікації й апробацію. Узгодженість розділів, послідовність аргументації та взаємозв’язок теоретичної, емпіричної й прикладної частин надають підстави оцінити дисертацію як цілісне та завершене наукове дослідження.

Теоретичне значення і практична цінність результатів

Теоретичне значення дисертації полягає в поглибленні розуміння синхронного перекладу як динамічного процесу когнітивної регуляції, у якому якість визначається взаємодією мовних, прагматичних і ситуативних чинників. Запропонована модель пов’язує перекладацьке рішення з умовами його прийняття та подальшим відновленням перебігу перекладу. Визначення

перекладацького епізоду як одиниці аналізу, розроблення понятєвого апарату й системи показників створюють методологічну основу для подальшого зіставного вивчення жанрів, напрямів перекладу та комунікативних умов в англійсько-українській мовній парі.

Практична цінність результатів полягає в можливості їх використання для діагностики та розвитку навичок синхронного перекладу: керування часовим відставанням, компресії, експлікації, самокорекції й відновлення після перевантаження. Особливо продуктивним є застосування параметризованих епізодів для індивідуалізованого зворотного зв'язку. Аналіз фрагментів пов'язує оцінку виконання з діями студента, визначити ускладнення й обґрунтувати добір тренувальних завдань.

Прикладні можливості моделі конкретизовано в діагностичній процедурі, описаній на с. 402. Вона передбачає переклад трьох незнайомих фрагментів різного жанру, аналіз показників EVS, BKN і ККЕ та визначення вихідного профілю виконання окремо для кожного жанру. Позитивно оцінюю використання відмінностей між цими профілями для встановлення пріоритетів підготовки: такий підхід допомагає виявити комунікативні умови, за яких перекладацька саморегуляція потребує вдосконалення, і відповідно спрямувати навчальну роботу.

За відомостями, наведеними в дисертації, результати дослідження використано в навчальному процесі кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка під час викладання дисциплін «Основи синхронного перекладу», «Двосторонній усний переклад», «Синхронний переклад» і «Переклад конференцій», а методичні напрацювання втілено у трьох навчальних посібниках. Це засвідчує реалізацію прикладного потенціалу роботи. Подальшу перспективу становлять формування навчальних корпусів на основі зібраного матеріалу та використання запропонованого інструментарію у програмах професійного вдосконалення синхронних перекладачів.

Повнота викладу результатів у публікаціях та їх апробація. Відповідність реферату змісту дисертації

Основні положення й результати дисертації висвітлено у 28-ми наукових публікаціях, з яких 26 одноосібні: трьох статтях у виданнях, що індексуються у Scopus і Web of Science Core Collection, 17-ти наукових статтях у фахових виданнях України категорії «Б», п'яти публікаціях матеріалів конференцій і трьох навчальних посібниках. Загальний обсяг публікацій у фінальній дисертації визначено як близько 43-х друкованих аркушів. Праці охоплюють теоретичні засади дослідження, когнітивні процеси, прагматичні стратегії та прикладні аспекти.

Результати обговорено на засіданнях кафедри та представлено на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах. Серед форм апробації зазначено також участь у Зимовій школі для викладачів усного перекладу, організованій спільно з Директоратом із питань усного перекладу та організації конференцій Європейського парламенту, і наукові стажування в Університеті Крістіана Альбрехта в Кілі. Таке оприлюднення результатів засвідчує їх представлення як у науковому, так і в професійному середовищі.

Реферат відображає зміст дисертації повно й точно. Формулювання мети, завдань, об'єкта, предмета й положень, що виносяться на захист, збігаються з текстом дисертації, числові показники узгоджені з даними розділів, анотації українською й англійською мовами адекватно передають зміст роботи.

Особистий внесок здобувача та академічна доброчесність

Особистий внесок здобувача простежується в розробленні концепції МБІУП, системи аналітичних індексів, типології стратегій, формуванні й розмітці емпіричного масиву й інтерпретації отриманих результатів. У дисертації розкрито внесок автора у спільні публікації. Залучені теоретичні положення супроводжуються посиланнями на джерела, а використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту описано в

окремій декларації. Автор розмежовує технічну допомогу цих інструментів і власну відповідальність за концепцію, обчислення та висновки.

Аналіз опублікованих праць С. В. Скрильника, як і тексту дисертації засвідчує, що дисертант послідовно дотримується вимог академічної доброчесності. Зокрема, не виявлено академічного плагіату, елементів фабрикації чи фальсифікації. Автор коректно покликається на джерела при використанні ідей та положень, які в них представлені, відповідно до норм законодавства про авторське право та суміжні права. Рецензована робота не містить текстових запозичень з інших праць.

Дискусійні положення й питання до здобувача

Рецензована робота С.. В. Скрильника заслуговує на високу оцінку, проте як справжнє творче й оригінальне дослідження продукує дискусійні вектори. Звернемо увагу на певні положення, що викликали деякі критичні міркування і мають дискусійний характер.

1. Співвідношення кількісного та якісного оцінювання синхронного перекладу. У розгляді звернення Володимира Зеленського до Палати громад Великої Британії (с. 218–219) зазначено, що кількісний індекс культурної еквівалентності не повністю відображає риторичну вагу відтвореної алюзії на промову Вінстона Черчилля. Це актуалізує питання оцінювання культурно й прагматично значущих компонентів повідомлення.

Як у межах МБІУП співвіднесено кількісні показники з експертною оцінкою інтертекстуальності та риторичного ефекту? За якими критеріями враховано їх в оцінюванні синхронного перекладу?

2. Стратегічна асиметрія напрямів перекладу. Одним із вагомих результатів роботи є виявлення експлікаційної домінанти в напрямі EN→UK і компресійної домінанти в напрямі UK→EN. Водночас аналіз фінансового фрагмента виступу Урсули фон дер Ляєн (с. 196–197) демонструє поєднання розгортання одних компонентів повідомлення зі скороченням інших у межах одного епізоду. Це свідчить про складну взаємодію мовних і ситуативних чинників перекладацького рішення.

Якою мірою виявлену стратегічну асиметрію зумовлено структурно-типологічними відмінностями англійської та української мов, а якою – жанром, інформаційною щільністю й очікуваннями адресата? Які результати дисертаційного дослідження дозволяють розмежувати внесок цих чинників?

3. Перехід від епізодної діагностики до індивідуальної підготовки перекладача. Запропонована на с. 402 процедура передбачає встановлення вихідного профілю окремо для дипломатичного, воєнного та гуманітарного дискурсів. Особливий інтерес становить використання відмінностей між жанровими профілями для визначення пріоритетів тренування, що сприяє індивідуалізації підготовки.

Як, на Вашу думку, доцільно організувати повторну діагностику за МБІУП після тренінгового циклу? Які зміни показників і траєкторій відновлення могли б свідчити про розвиток регулятивних умінь перекладача?

4. Перспективи розвитку МБІУП. Для перспективного розвитку моделі доцільно було б узагальнити в компактній схемі співвідношення її концептуальних рівнів, модулів і процедур перевірки: це полегшило б застосування запропонованого інструментарію іншими дослідниками. Важливим є зроблене автором уточнення щодо опису профілів на рівні епізодів. Подальше дослідження повторних виконань ідентифікованих перекладачів дозволило б повніше розкрити зв'язок між ситуативними характеристиками регуляції та стійким індивідуальним профілем. Перевірка встановлених діапазонів на незалежних масивах також сприяла б розширенню сфери використання моделі. Ці міркування стосуються перспектив розвитку дослідження та не зменшують наукової цінності одержаних результатів.

Загальний висновок

Дисертація Скрильника Сергія Вікторовича «Лінгвокогнітивне моделювання англійсько-українського усного синхронного перекладу» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано важливу теоретичну й прикладну проблему перекладознавства, –

розроблено та перевірено на автентичному матеріалі багатовимірну лінгвокогнітивну модель усного синхронного перекладу. Робота характеризується єдністю наукового задуму, містить результати з науковою новизною, теоретичним значенням і практичною цінністю та засвідчує особистий внесок здобувача. Зміст дисертації відповідає спеціальності 10.02.16 – перекладознавство. Висловлені дискусійні міркування не змінюють загальної позитивної оцінки роботи.

Дисертація відповідає вимогам пунктів 7, 8 і 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор, Скрильник Сергій Вікторович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри філології та перекладу
Київського національного університету
технологій та дизайну Яна БОЙКО

12 жовтня 2026 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * М. КИЇВ * Київський національний університет технологій та дизайну Ідентифікаційний код 02070930

Підпис І. Бойко
Підтверджую
Н. КАНЦ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1017 «19» 10 2026 р.